

spočetka kolonizatorična kultura, ki nam jo posreduje Ljubljana z drugimi srednjeveškimi mesti, se med nami udomači in v dobi protestantizma poglubi svojo zvezo z ljudstvom, med katerim nastopa; v baroku dobi končno lastno voljo in svoj radius razširi že preko ožjega slovenskega ozemlja, posebno proti jugu in jugovzhodu; končno pa postane v našem času od 1848. dalje smotren instrument narodnega življenja. Kljub temu, da se je prvotna enotna, pokrajinsko patriotska kultura Ljubljane od prosvetljenstva sem razdelila v nemško, kranjsko domorodno usmerjeno, ki s svetovno vojno zamre, in slovensko narodno usmerjeno vejo, pa se vse do svetovne vojne še vedno čuti vpliv enotnega izvora in vse stremljenje tudi v slovenskem delu nikdar ne zatajuje žive zveze z baročno in protestantovsko preteklostjo. Baročni ideal visoke šole in akademije je bil stalno pred očmi ljubljanskih kulturnih delavcev, dokler se končno po svetovni vojni ni uresničil.

Tretja, slovenska Ljubljana, je tudi sicer neprestano stremila po tem, da postane res instrument narodnih kulturnih potreb in njih najvidnejši simbol. Tako se je Ljubljana v novi dobi zopet povrnila k ideji prastarega, narodno in versko simboličnega pomena mest, k ideji slovenske akropole. Narodni spomeniki, ki so nastajali od dobe taborov sem, Narodni dom, kot dom po nemštvu ogroženega slovenstva, Narodni muzej, ki je eden najstarejših na Balkanu, narodno gledališče, katerega prvi začetki leže v dobi prosvetljenstva in ki je dobil svoj reprezentativni dom 1892., ljubljanska čitalnica od 1861., Slovenska matica, ki naj smotreno pripravi pot slovenski akademiji, licejska knjižnica, Jakopičev paviljon za umetnostne razstave, in nazadnje ob rojstvu državne samostojnosti narodna galerija — vse in še mnogo drugega je našlo svoj dom v beli Ljubljani. Od 70 let 19. stoletja sem se zbira v Ljubljani vse, kar slovensko kulturno čuti, kar ima širši polet. Časnikarstvo in literatura se iz okrajn slovenstva seli v Ljubljano, književna moderna in z njo ozko zvezana upodabljajoča umetnost impresionizma si izbereta Ljubljano za svojo izvoljenko; in taka, ovenčana z mirto neveste, stopi v svoje zadnje, tudi po kulturni aktivnosti za baročnim najplodovitejše in najaktivnejše časovno razdobje zadnjih 20 let. Danes je Ljubljana pravo srce slovenskega življenja, posebej slovenske kulture. In iz 250 letne preteklosti pa se dviga iznad stoletij roka operosov, domorodnih inteligentov baročne dobe, ter sega

kot zvesta, nepozabna družica sodobnosti v roke; podobna je plamenu, ki čez vekove šviga in kulturno misel sodobnosti užiga. Kot zvesto zanesljivo izročilo sodeluje pri snovanju univerze, pri ustanavljanju umetnostne galerije, pri glasbeni akademiji in pri rojstvu slovenske akademije, tretje akademije v zgodovini našega mesta in našega naroda. Pri tem se Ljubljana, ki je bila tudi po urbanistični strani vedno zvesto zrcalo svoje duše in svoje vsebine, zopet tudi urbanistično prenavlja in rešuje svoja vprašanja po svoje, ker se zaveda, da hrani v sebi tisočletne vrednote.

Mesta so zrcalo narodnega življenja, najčistejši izraz višjih stremljenj narodne duše, sem v uvodu dejal. O Ljubljani velja to brez pridržka, ona je zvesto zrcalo slovenske kulturne zgodovine, mesto njenih najznačilnejših poudarkov, skrajšan, a jasen repertorij njene zgodovine. Ni brez pomena, da je bilo to mesto postavljeno na kulturno že v antiki zoranih tleh, ob razvalinah prastare Emone. Ni zanjo brez pomena, da je tisoč let polagoma, a dosledno rasla in iz svoje duše ustvarjala svojemu obličju vsakokratni izraz. Njeno jedro pod Gradom je že zdavnaj zalilo morje hiš, razlito po vseh planjavah okoli, toda tisti prvi izraz, ki se nam zrcali iz prve ohranjene slike pred več kot 300 leti, je ostal v bistvu enak; dan je bil Ljubljani ob rojstvu kot njeno nezabrisno znamenje, in trdoživa konservativnost, ki se izraža v zunanjem licu našega mesta, je značilna tudi za njeno kulturo, pa tudi za kulturno razpoloženje naroda, kateremu služi in katerega dušo izraža.

Ako ste ob tej evokaciji kulturne zgodovine naše bele Ljubljane zaslutili, gospoda, ozko zvezo med njenim življenjem in življenjem njenega naroda, ako ste zaznali globoke korenike, iz katerih raste, boste razumeli tudi, da se kulturni glad, ki je za Slovence značilen, ne more meriti po kvantiteti želodcev, ampak po kvaliteti glav, ter da so slovenske kulturne zahteve, ki jih dnevno ponavljamo, izraz volje po še bolj poglobljenem življenju, ne pa mogoče odsev nezrelih ali nepremišljenih kapric. Razumeli pa boste Slovenca tudi, zakaj s tako ljubeznijo obdaja to svojo Ljubljano, ko se z baročnim inteligentom igra z njenim antičnim imenom, Emona-Amoena, Emona-Prijetna, ali kakor ji Pregelj pravi, Ljubljana-Ljubljéna, in da jo končno zanosno pozdravlja z velikim Prešernom kot »Ljubljano, ljubico nebes in sreče«.

IZ PTUJSKE GLASBENE PRETEKLOSTI

H I N K O D R U Z O V I Č

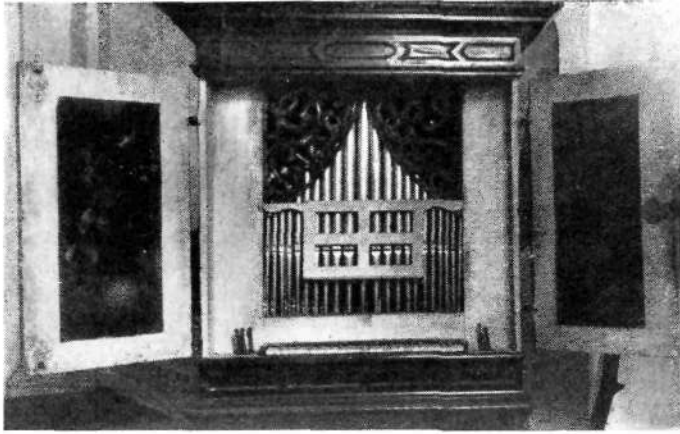
Ta je svojevrstna in bogata. O tem nam priča zlasti edinstvena zbirka muzikalnih instrumentov v domačem muzeju. Ptuj je poznal v preteklih stoletjih prav bogato glasbeno življenje in v Ptuju so slovenski rodoljubi v zadnjih desetletjih preteklega stoletja osnovali znamenito *Slovensko pevsko društvo*, ki je obsegalo tako rekoč ves slovenski štajler in ki je tako uspešno delovalo na polju narodne proboje in pevske kulture.

V poznem srednjem veku in v začetku novega veka so v Ptuju gospodovali solnograški nadškofje, ki so često tudi tukaj skozi delj časa bivali. Cerkveno življenje se je vsled tega uspešno razvijalo. Omeniti sta zlasti minoritski in dominikanski samostan. Ptujski muzej shranjuje iz te dobe dva pergamenta s koralnimi notami. (Popis v ČZN 1933.) Izza dobe po reformaciji in pogubonosnem požaru shranjuje mi-

noritski samostan psalterij in antifonarij iz 17. stoletja.

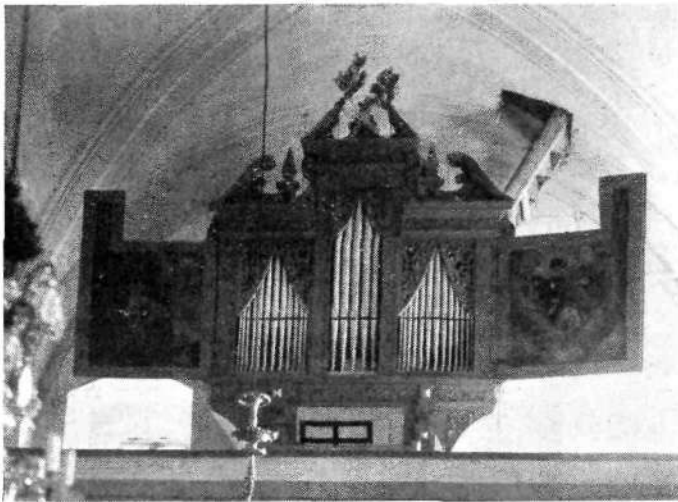
O razvitem *cerkveno-muzikalnem življenju* nam pričajo orgle, od katerih najdem pri nas najstarejše iz 17. stoletja. V gradu *Borlu pri Ptuju* se nahajajo orgle iz prve polovice tega stoletja in ki so še ohranjene v prvotni obliki. So brez pedala (positiv) in imajo že klinast meh. Obseg tastature je F—c³. Registri so: principal 8', kvinta 5 1/3, oktava 4', flavta 8' in 16'. Intonacija je za celi ton višja kot je danes običajno (tako zvani zborov ton). Omara je arhitektonsko skrbno izdelana, s krilnimi vrati. (Slika 1.) Potrebno bi bilo, da bi prišle orgle v kak muzej, osobito danes, ko je grad vedno v prodaji.

V cerkvi *Sv. Roka pri Ptuju* najdemo izza druge polovice 17. stol. orgle, katerih omara predstavlja posebno umetniško vrednost. (Sliki 2 in 3.)

Slika 1

Foto: Weingerl

Slika 2

Foto: dr. Stelè

Iz ptujske proštjske cerkve so *prenesljive orgle (portativ)* z letnico 1729. in ki se nahajajo v mariborskem muzeju. Meh je na vzglavju in dva registra sta kovinasta (8', 4') in dva lesena (8', 4') ter krita. (Slika 4.)

Nazorno sliko o muzikalnem življenju dobimo, če si *zbirko instrumentov v muzeju* natančneje ogledamo. Najdemo tukaj instrumente vseh dob in vrst, kakor tudi slike, ki nam nekaj o tem povedo. Na oljnati sliki, ki predstavlja pot na Kalvarijo, vidimo biriča v vlogi muzikanta, z instrumenti, ki so bili v rabi v 15. in 16. stol. Birič piska na žvegljo in udarja obnem na bobnič. Na sliki 5. vidimo izrez iz te podobe.

Instrumentalna zbirka je obsežna in vsebuje pihala, brenkala, godala in tolkala. V tej obliki in v tem obsegu je edinstvena in največja v naši državi ter zasluzi pozornost zlasti zastran glasbenih krogov.

Slika 6. nam predočuje *pihala*. Pod št. 6. vidimo *alpski rog*. Bilo je to primitivno, staro pihalo, ovito z lubjem. Rabili so ga pastirji v Alpah v svrhu signaliziranja. Zvok je bil močan in slišalo se ga je daleč. Ustnik je bil kotlinast in instrument ni imel lukenj za prijemanje.

Št. 2. Isti instrument, pa vpognjen. Je to praoblika fagota. Št. 3. *Ruski fagot* (serpent - fagot) z nastavkom, kakor kaka pozavna, pa s fagotovim ustnikom. Št. 4. *Fagot* starejše oblike, kvintni ali tenorski fagot

(fagotino). Bil je za kvinto višje uglasen nego običajni fagot. Št. 5. *Oboa*. Št. 6. *Oboe da caccia*, je slična angleškemu rogu, s hruškastim zvočnikom. Št. 7. *Dude*, prej kedaj udomačene v naših krajih. Št. 8. *Klarineta* starejše konstrukcije. Št. 9. *Basetni rog*, kateremu tukaj manjka spodnji del (zvočnik). Ustnik je nepravilno obrnjen. Bila je to neka vrsta bas-klarinete, ki je bila priljubljena v 18. st. Št. 10 in 11. *Ustni flauti* (Schnabelflöte, Langflöte) ali žverglji. V 15.—17. st. so se take gradile v raznih velikostih in oblikah. Žverglji se je rad pridružil boben ali kako brenkalo (glej sl. 5). Št. 12. *Poprečna flauta* (flauto traverso, Querflöte), ki je tukaj v obliki palice, pri kateri je bilo treba odviti ročaj, če se je hotelo igrati. Instrumenti te vrste so bili priljubljeni v 18. st., v rokoko dobi. Gradili so se v raznih velikostih in tudi v Mariboru in v Ptujju so nam znani izdelovatelji flaut. Bil je to v Ptujju neki Pöhm, čigar izdelek se nahaja v mariborskem muzeju. Št. 13. *Vrč z vdelanim trobilotom* v svrhu signaliziranja. Vrč igrača, ki je tudi dokaz cveteče lončarske obrti. Št. 14. *Domače orgle* iz 19. st. Imajo samo lesene piščali, ki so pa v ležečem položaju. Mariborski izdelek.

Slika 7. *Zbirka brenkal*. Št. 1. *Harfa* (Hackenharfe). V 17. in 18. stoletju je bila razširjena, zlasti še v domači glasbi. Potujoči muzikantje pa so kaj radi na njo brenkali. Št. 2. *Citre* so bile v naših krajih dobro znane, kakor vobče v alpskih deželah. Šuman pravi (»Die Slowenen«, str. 17), da je mladina kaj rada zaplesala k citram. Št. 3. *Cimbal* (oprekle), novejše izdelave, z ubiralnimi kaveljčki na obeh krakih, s katerimi se tonska višina lahko dvigne za polton. Št. 4. *Cimbal*, starejšega, domačega izdelka. Pri teh instrumentih so se strune udarjale z dvema tolkačema. Pri nas se najde ta instrument danes še v Prekmurju, kjer so znani še tu in tam kakšni izdelo-

Slika 3

Foto: dr. Stelè

vatelji tega glasbila. Cimbalist, basist in kak pihalist ali violinist so tvorjali muzikantsko družbo, ki je nastopala pri raznih veselih prilikah. Št. 5. Vmesna oblika med citrami in cimbalom je bila *cistola*, ki ima tukaj obliko skrinjice in je napeta s strunami na obeh straneh. Igrala se je s prsti. Št. 6. *Citre na lok* so poznejšega izvora in se uporabljajo še danes. Št. 7. *Tamburica*, ki je prišla sem gotovo iz hrvatskega Zagorja. V zagrebškem etnografskem muzeju se najdejo slične oblike. Št. 8. *Spineta iz 18. st.* Je to predhodnik našega klavirja s kladvici. Oblika je prečna.

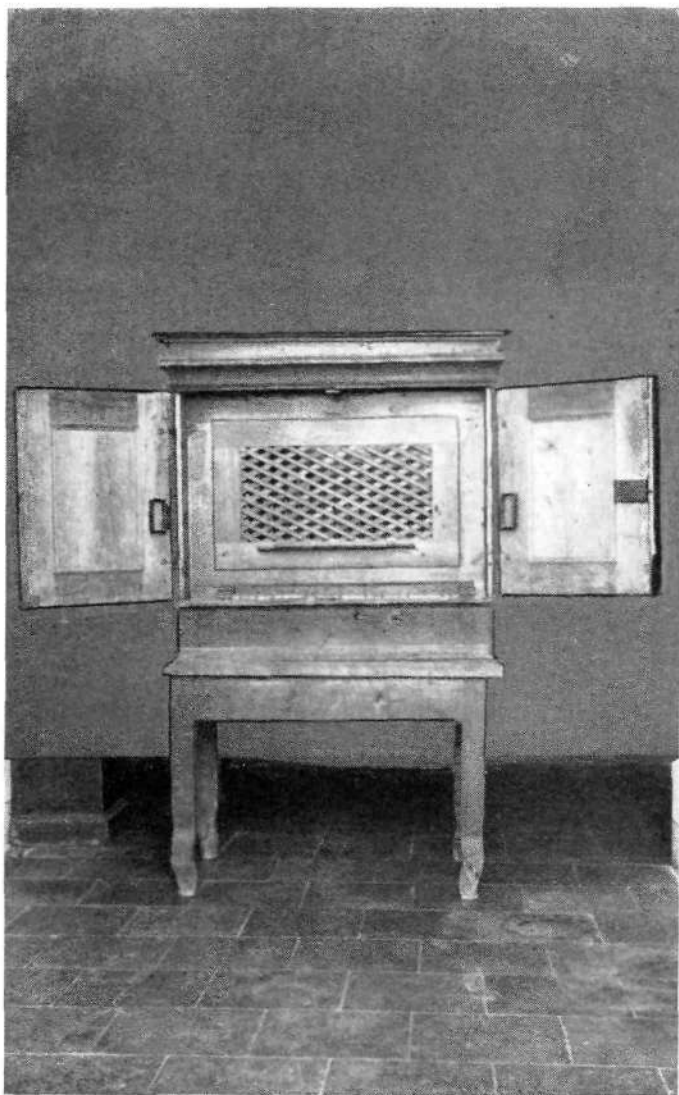
Slika 8. *Zbirka godal*. Št. 1. *Kvinton*, je prednik naše violine, pa v manjši obliki. Št. 2. *Viola (viola di braccio)*. Pri godalih so bile v 17. in 18. st. priljubljene umetniške rezbarije na glavi, s katerimi so izdelovalci kazali svojo umetnost. Izdelovali so te dele posebni mojstri. Št. 3. *Viola d'amour*, s 7 strunami, pod katerimi se nahajajo še enakoštevilne jeklene strune, ki ojačujejo ton (resonančne strune). Bil je to priljubljen solo-instrument v 18. st. Št. 4. *Violon (kontrabas)* s tremi strunami, kot polovičen instrument iz 18. st. Gradili so pa takrat tudi instrumente s 4 strunami (glej sliko 9). Št. 5. *Klavicimbal*, t. j. cimbal s klaviaturo iz 17. st. Je to predhodnik spineta

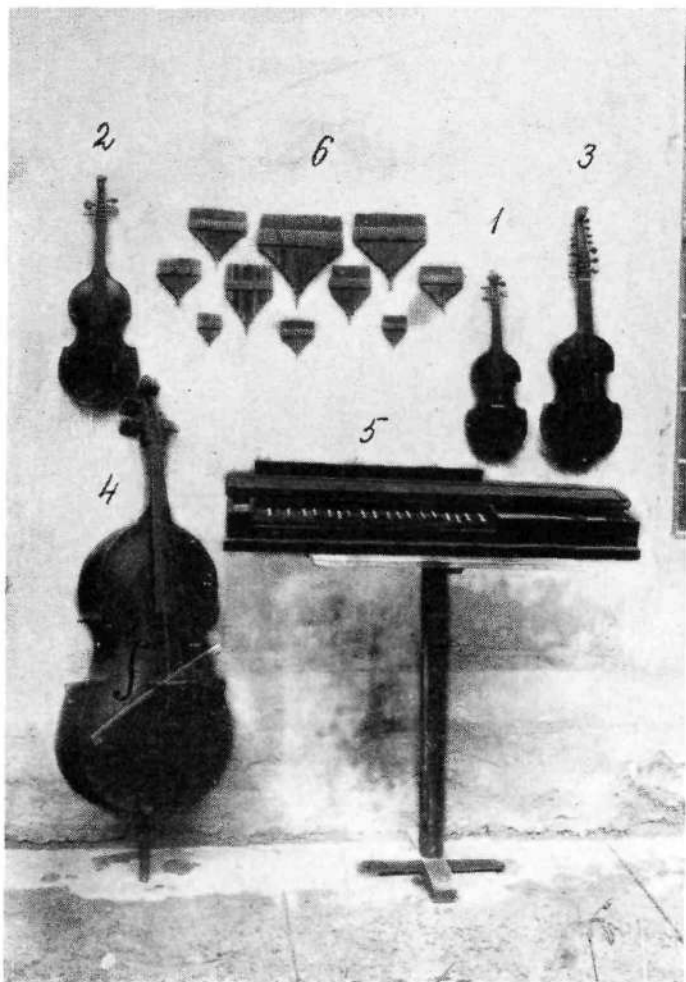
Slika 5

in klavirja. Lahko se prenese in strune se udarjajo s kovinastimi jezički. Obsega štiri oktave. Pod št. 6 so tukaj prideljene še *orglice* v raznih velikostih. So to naši izraziti narodni instrumenti, ki si jih izdeluje narod sam. Pričujoče orglice izvirajo iz ptujske oklice in odgovarjajo narodnemu harmonskemu čutenju. Cevke na eni strani vsebujejo sestavne dele toničnega trozvoka, na drugi strani pa dominantnega četverzvoka. V nadaljevanju slede toni tonske lestve. Poznam orglice z 11 do 35 cevkami. Kažejo o muzikalni nadarjenosti naroda. Danes pa izginjajo, pri tem, ko so bile pred 40—50 leti močno razširjene. Uporabljale so se tudi v skupnem sviranju in gradile so se tudi orglice z dvema vrstama cev. K igranju je treba muzikalnega čuta in spretnosti.

Kako je bilo z instrumentalno glasbo med narodom v bližini Ptuja, izvemo iz pesemske zbirke: »*Posvetne pesmi med slovenskim narodom na Štajerskem*« (1827.), katero je izdal Peter Dajnko, dekan pri Veliki Nedelji. Najdemo v tej pesmarici najrazličnejše pesmi, med stanovskimi tudi kako o »Gostuvajskih igercih« in »Popotnih igercih«. Posebno pozornost vzbuja basist, kateremu je posvečena še posebna pesem (»Igerc v bas«). Omenjajo se pa sledeči instrumenti: gosli, bas, cimbal, žveglice, citre, klarinet, veliki rog (rog) v obod, trobenta in bernbica (brunda, brumbica, Brummeisen, Maultrommel). Bil je to tudi pri

Slika 4

Slika 6

Foto: dr. Remec, Ptuj

Kako pa je bilo z muziciranjem v Ptujju v 18. st., nam kaže slika 9, kjer se nam predstavlja *slavnostno zborovanje ptujskih usnjarjev (1769.)*. Na levi zgornji strani so trije muzikantje: prvi ima rog, drugi violino in tretji bas.

Slika 10. *Tolkala*, ki se nahajajo v muzeju: št. 1. *visoki boben (Rührtrommel)* z letnico 1799. Bil je last mestne garde in se je lahko uporabljal v horizontalni legi. *Mali boben (Wirbeltrommel)* št. 2. Na njem se vidi čelada mestne garde (št. 3), ki je imela svojo godbo na konjih. Godbenik s tako čelado se vidi na sliki 11. Na desni strani čelade se nahaja čaka z belo perjanico (št. 4), kakor je bila v rabi pri god-

nas razširjen instrument, ki je obstojal iz železnega obročka v velikosti ustne dupline. Na eni strani pritrjeno jekleno pero se je spravljalo s prstom v tresenje, instrument pa se je držal z zobmi in z izpreminjanjem ustne dupline so se proizvajali različni toni, kakor pri petju. Ta instrument je dal neposredni povod izumitvi ustne harmonike, ki jo danes najdemo med našim ljudstvom.

Doba, o kateri smo slišali, je bila doba podeželskih band, oz. harmonij, ki je zatrla dosedanje cimbaliste in njihove sodruge. Nastopale pa so te bande pri raznih prilikah, svečanostih, procesijah i. dr. Zadnja znamenita godba v okolici ptujski je bila *Kocmutova*, ki je združevala najboljše godbenike, nekdanje vojaške godbenike iz Slovenskih goric in je bila svojevrstno organizirana.

benikih in tamburjih nacionalne garde. Drugi gardisti so nosili črne perjanice.

Slika 11. Relief na hiši št. 7 v Slomšekovi ulici v Ptujju iz l. 1815. Predstavlja godbenike - konjenike mestne garde s kapelnikom.

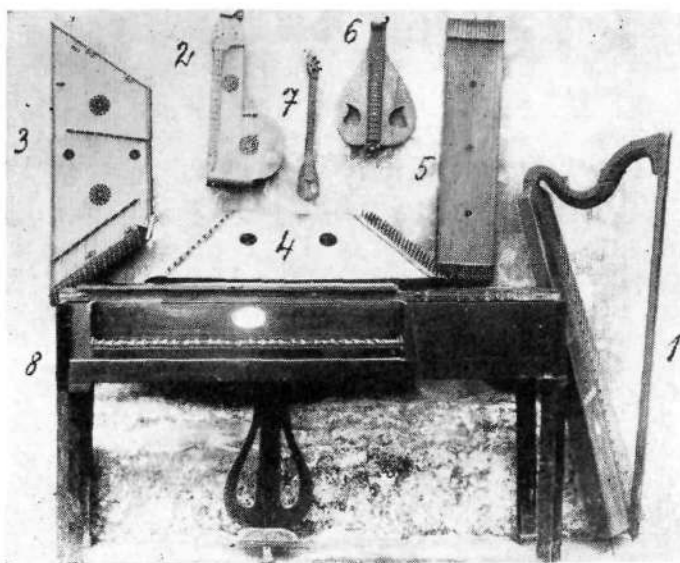
Vidimo torej, da je bilo muzikalno življenje v Ptujju v minulih stoletjih lepo razvito. Prva poročila imamo iz 17. in 18. stoletja. Pri slovesnih obhodih, ki so se vršili v pregledovanje mestnega okoliša v določenih razdobjih, je bilo vselej navzoča tudi godba.¹

V drugi polovici 18. st. je bila ustanovljena *Meščanska garda* na konjih, ki je nastopala s trombami in bobni;² pozneje pa je imela svojo turško muziko.³ O njej čitamo že leta 1837.⁴

V istem času, kakor v Mariboru in v Celju, so začeli tudi v Ptujju prirejati diletantje odrske nastope (1786.). Zveza med temi mesti je bila torej živahna. Ob nedeljah in praznikih v adventnem in postnem času so prišle na vrsto igre, pri kateri ni smela manjkati godba.⁵

Ptuj je imel takrat za Gradcem največ *vojaštva* in to je dalo tudi muzikalnemu življenju posebno lice. Ob času vsakoletnih velikih vojaških vaj v bližnji okolici, so bile nastanjene v mestu vojne edinice z godbami, pa tudi stalno se je nahajala včasih tukaj vojaška godba skozi daljšo dobo. Tako je bilo n. pr. leta 1843. združenih v Ptujju osem vojaških godb, ki so koncertirale skupno in pri kateri priliki je igralo okoli 300 godbenikov.⁶ Vse to je seveda vplivalo na muzikalni razvoj mesta, kar se je pozneje zlasti videlo pri delovanju godbenega društva. Ustanovil se je *diletantski orkester* in zabeleženi so tudi solistični koncerti, ki so našli svojo publiko.⁷ *Glasbeni pouk* sta opravljala dva učitelja mestne vzgledne šole.⁸ Eden je bil kantor (z letno plačo 36 gl. in 12 kr.), drugi pa organist (z letnimi 22 gl. in 20 kr.). Mesto je dalo povrh še 50 gl. priboljška in prosto stanovanje, cerkvena uprava pa 120 gl. in hrano. Posebej so bili še dohodki od pogrebov in privatnega pouka.⁹

Leta 1848. ustanovljena *Nacionalna garda* je imela svojo muziko in lastnega kapelnika. Meseca septembra t. l. je bilo slavnostno blagoslovljenje zastave in pri tej priliki je igrala lastna godba. Slišimo pa pri

Slika 7

Foto: dr. Remec, Ptuj

tej priliki še o nastopu ptujskih pevcev,¹⁰ ki so se združili za ta namen.

Z razpustom nacionalnih gard je nehala tudi njena godba v Ptuj (1851.), ki je štela ob razpustu razen kapelnika 14 godbenikov. Na njeno mesto je stopila *Mestna godba*, ki se omenja l. 1855. kot glasbeno društvo.¹¹ Članov je bilo 16, in ti so sodelovali tudi pri instrumentalnih mašah v mestni cerkvi. Pozneje se je ta godba vedno bolj izpopolnjevala in skrbelo se je, da so dobili godbeniki stalno zaposlenost v raznih službah, in tako je Ptuj vedno razpolagal z dobro uporabljivo in organizirano mestno godbo.

Z ustanovitvijo »Männergessangvereina« (1863.) in *Čitalnice* (1864.) nastopi doba pevske diferenciacije; vendar pa še ostanejo v Ptuj obojestranski stiki skozi nekaj časa. Uporabljivi pevci so bili včlanjeni v obeh zborih.

Povodom prve čitalniške proslave (1864.) se je pelo v mestni cerkvi prvič pri maši slovensko; proizvajala se je Miklošičeva maša. Sodelovali so razen domačih pevcev še mariborski, framski in slovenjebistriški; skupaj okoli 60 glasov, katere je vodil Miklošič, čitalniški pevovodja iz Maribora. Ljudi se je nabralo okoli 1200, in to zlasti iz okolice,¹² ker v Ptuj teži velik del Dravskega polja, južni del Slovenskih goric in Haloze. Čitalnica je v početku živahno delovala in prirejale so se besede in igre. Pevovodja je bil mestni učitelj *Jakob Ferk* (1837.—1897.), ki je pozneje, ko so nastale razmere bolj napete, prestopil v nasprotni tabor, da je lahko postal nadučitelj. Leta 1866. se zabelezuje skupni izlet z mariborsko čitalnico k Sv. Lenartu v Sl. gor. in l. 1867. so čitalničarji sodelovali pri Krempljevi slavnosti pri Mali Nedelji. Lepemu početnemu razmahu je sledila v sedemdesetih letih doba hiranja in petje je včasih popolnoma zaspalo. V Mariboru in tudi v Celju so gimnazijci vzdrževali še nekako kontinuiteto, ker so s pridom sodelovali v čitalniških zborih. Vsega tega pa v Ptuj ni bilo. Ptujška gimnazija, ki je bila ustanovljena l. 1869. kot nižja in se razširila l. 1898. v popolni zavod, je bila deželna ustanova in je veljala kot nemška posest. Dijaštvo torej v pevskem oziru ni prišlo v poštev. Tudi često ni bilo pravih pevovodij. Nekaj časa se je brigal za petje prof. *Karl Glaser*.¹³

V letih 1878. do 1882. je bil ravnatelj ptujškega »Musikvereina« *Anton Stöckl*, ki je bil poprej vodja glasbenih predstav pri Dramatičnem društvu in čitalnici in Ljubljani. Udejstvoval se je tudi v ptujski čitalnici in povzdignil sploh ptujsko glasbeno življenje na znatno stopnjo. Od tukaj je šel v Zagreb, kot učitelj na Glasbenem zavodu.¹⁴

L. 1879. so ob priliki proslave čitalniške petnajstletnice nastopili ljubljanski čitalniški pevci, o katerih je obširno in navdušeno pisal narodni voditelj Božidar Raič v *Slov. Narodu* (1879., št. 214, 222, 233, 239).

V tem letu je bila med Avstrijo, Nemčijo in Italijo sklenjena trozveža. Rasti je začel vpliv Nemčije in izmed avstrijskih Slovanov smo pač najbolj mi Slovenci začeli občutiti posledice zavojevalne nemške politike, kateri so služile tudi nemška pevska društva na našem ozemlju. Ves ta položaj je začel združevati tudi slovenske pevske kroge. Posamezni čitalniški zbori so bili prešibki ali pa so hirali, in tako je nastala zamisel vseobčega slovenskega pevskega društva, v katerem bi bili zbrani vsi številni pevci iz

Slika 8

Foto: dr. Remec, Ptuj

slovenskega, osobito pa štajerskega ozemlja, kar bi spet omogočilo prireditve v večjem obsegu. Pri narodnih proslavah, katere je prirejal v tem času narodni borec Božidar Raič, v spomin narodnih odličnjakov in ki so bili zamišljene kot ljudski tabori, se je pogrešalo organizirano petje. L. 1880. se je vršila v Cerovcu Vrazova slavnost, l. 1881. v Središču Modrinjakova in l. 1883. v Ljutomeru Miklošičeva. Za to zadnjo slavnost so se začeli pevci že pripravljati, in sicer v Ptuj, kjer so bile takrat pevske razmere v to najbolj pripravne in kjer so ljubljanski čitalniški pevci zapustili tako lepe spomine. Organiziral je pevce mestni učitelj *dr. Tomaž Romih*, duša vsemu podjetju je bil sodnik *dr. Franc Gros*, katerega najdemo pozneje v Ljubljani.

Misel, osnovati pevsko edinico višje vrste, ki bi vzdrževala stik s podeželjem in imelo svoje jedro v ptujskem čitalniškem zboru, je rodila *Slovensko pevsko društvo s sedežem v Ptuj*. Ustanovni občni zbor, zvezan s koncertom, je bil v Mariboru, kamor teži Ptuj. V Mariboru so bile tudi poznejše jubilejne prireditve in da se ni tekom časa prenesel semkaj društveni sedež, je bilo odločilno spoštovanje do prvih ptujskih ustanoviteljev.

Glavni namen društva je bil zlasti prirejanje velikih koncertov (zborov). Kakor smo slišali, se je iz takih okoliščin tudi razvila misel te združitve. Ob

Slika 9

Slika 10

Foto: dr. Remec, Ptuj

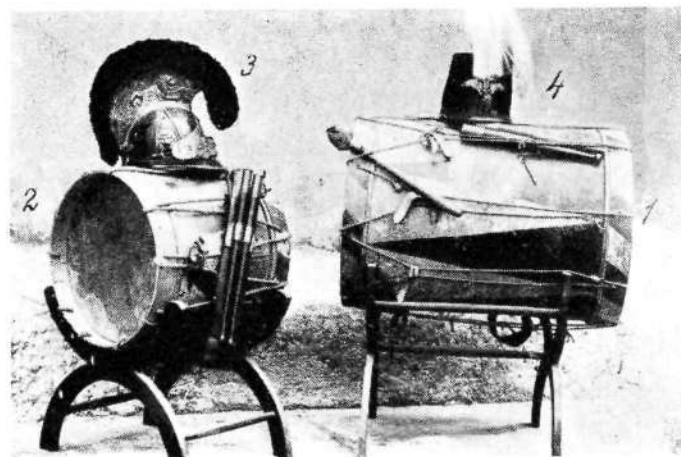
prilike narodnih svečanosti naj bi se znašlo vse to, kar ljubi slovensko pesem, in to brez ozira na stan in politično mišljenje. Tudi pevke so se pritegnile in zraven dosedanjega moškega zborovega petja se je začelo gojiti še mešano in žensko zborovo petje. Le z mnogoštevilnim zborom je mogoče vplivati na številno občinstvo in s tem je bilo treba računati, če se je hotel zasnovati uspešen protiutež nemškimi pevskim zborom, ki so se ustanavljali ne samo v spodnještajerskih mestih, temveč tudi že v trgih in drugih večjih krajih. Veliki pevski nastopi naj bi tudi vplivali na široke mase in pevska misel naj bi se kar največ širila. Kjer so podane prilike, bi bilo treba ustanavljati lokalne pevske zборе in kakor bomo videli, se je ta zamisel tudi uresničila. Pri tem se ni mislilo samo na spodnještajerski del, temveč na vse slovensko ozemlje. Udeleževali so se pevskih koncertov rodoljubi iz vseh slovenskih krajev, iz Gradca in Dunaja, kakor tudi osobito še iz Hrvaškega. Število izvajajočih pevcev je raslo od koncerta do koncerta, od začetnih 50 je bilo v dobi najbujnejšega razcvita že 250.

Koncertni nastopi so se vršili v naslednjih krajih: v Mariboru (1884., 1890., 1893. in 1904.), v Celju (1886., 1889. in 1898.), v Ptuj (1886., 1891., 1895. in 1902.), v Slovenjem Gradcu (Trstenjakova proslava 1887.), v Krškem (1888.), v Šoštanj (1892.), v Brežicah (1896.) in v Rušah (1906.). Bili so to pravi ljudski tabori, ki so dosegli svoj višek ob priliki nastopa v Brežicah. Najpripravniji čas za prirejanje je bil poletni, ko je bilo dijaštvo na počitnicah. In s tem je bilo računati. Izbrale so se vedno nedelje; predpoldne so bile nastavljene vaje, in popoldne, navadno ob pol petih, je bil koncert, po koncertu pa prosta zabava.

Note so se pošiljale že prej posameznim pevcem, da so lahko vadili; manjše skupne vaje so se pa prirejale tudi na raznih pripravnih krajih. Na koncertni dan se je vršil še občni zbor, ki je sklepal o prireditvi naslednjega koncerta in ukrenil vse potrebno za predpriprave ter določil zunanje poverjenike, ker glavni odbor je bil v Ptuj. Vzpred koncerta je obsegal vedno tudi orkestralne točke, kakor še zборе s spremljavo orkestra; v ta namen so se najele vojaške ali civilne godbe. Posebno v zadnjem času so prišle v poštev le civilne godbe, večkrat tudi take iz Hrvaške.

Odbor je vsako leto razpisal še natečaj za primerne skladbe. Komponisti so se pridno odzvali in zlasti sta oba Ipvavca pridno zalagala koncerte s svojimi deli. Pozvani so bili kot dirigentje najboljše naše moči, kakor dr. Gros, Pirnat, Gurbič, Vilhar i. dr.

Koncerti Sl. p. dr. tvarjajo pomembno dobo v zgodovini naše skladbe. Bila je nekaka doba romantike, ki je s slovensko pesmijo navduševala vse, kar je takrat čutilo narodno. Navdušenje je bilo često nepopisno in veselje nad uspehi je bilo veliko in iskreno. Dvigal se je narodni ponos, kajti videlo se je, kaj zmore slovenska pesem. Organizacija teh prireditev pa sčasoma ni več ustrezala izpremenjenim zahtevam. Kakovost izvajanja seveda ni mogla biti neoporečna, osobito, ko je tudi naša skladba napredovala in so se množile tehniške zahteve. To se je zlasti kazalo v devetdesetih letih, ko je začel Hubad s svojim koncertnim delovanjem pri ljubljanski Glasbeni Matici. Zanimanje se je začelo osredotočiti na njegovo umetniško podajanje in koncerti Sl. p. dr. so izgubili na pomenu. Stopati so začeli v ozadje in prirejali se niso več vsako leto, temveč v daljših razdobjih. Nazadnje so zaspali po večletnem hiranju. Na plan so začela stopati lokalna pevska društva, in ta so se združila v *Zvezi slovenskih pevskih društev*, s sedežem v na-

Slika 11

Foto: dr. Remec, Ptuj

šem kulturnem središču, v Ljubljani (1903.). Organizacijo teh je izvedel Hubad. Bil je to naravni potek razvoja, pot k temu pa je pripravljalo Sl. p. dr. s sedežem v Ptujju.

Zgodovina tega društva tvori torej pomembno poglavje v naši glasbeni in osobito pevski zgodovini.

¹ Raisp: Pettau, Steiermarks älteste Stadt (1858.), str. 181.

² Ibid. str. 195.

³ Ibid. str. 196.

⁴ Ibid. str. 203.

⁵ Ibid. str. 240.

⁶ Ibid. str. 170.

⁷ Styria I. 1845., str. 67.

Pripomniti je treba, da se je rodila ta zamisel baš v Ptujju radi tega, ker je bila tam zraven osebnosti, ki so to idejo uresničile, še živa glasbena tradicija tega mesta, na drugi strani pa je bil srditi narodnostni boj ista gonilna sila, ki je dala neposredno pobudo za vztrajno delo.

⁸ Dom in Svet, 1896., str. 723.

⁹ Povoden: Beschreibung der Stadt Pettau, str. 19—21.

¹⁰ Raisp: str. 208.

¹¹ Ibid, str. 226.

¹² Novice, 1864., str. 37.

¹³ Slov. Nar., 1869., št. 64, 66. — Dr. A. Dolar: Prof. dr. K. Glaser. ČZN, 1934., str. 8.

¹⁴ Širola: Pregled povijesti hrv. muzike (1922.).

KRST IN ZDRK VELIKE TORPEDOVKE »LJUBLJANE«

V SPLITU NA VIDOV DAN 1938.

J O S. W E S T E R

Naša kraljevska vojna mornarica, ki se smotrno po načrtu veča in izpopolnjuje, je nedavno pridobila dve novi veliki torpiljarki: lani v jeseni so spustili v Nantesu v morje »Beograd«, letos pomladi pa v »Jadranskih brodogradiliščih« v Splitu drugo torpedovko »Zagreb«. In tretjo torpedovko istega tipa, nazvano z imenom tretje naše prestolnice in zgrajeno v isti domači ladjedelnici, so spustili v mokri element letos na Vidovo, dne 28. junija.

Svečanosti »porinuća«¹ »Ljubljane« so se na povabilo uprave »Jadranskih brodogradilišč d. d.« udeležili predsednik mestne občine ljubljanske g. dr. Juro Adlešič kot kum z gospo soprogo, člani mestnega sveta gg. Josip Bahovec (z gospo soprogo), Viktor Kozamernik, Pavel Masič in Josip Wester ter mestni komisar Andrej Grasselli. Delegacijo so na splitskem kolodvoru ob prihodu brzovlaka dne 27. junija okoli 9. ure sprejeli zastopnika Jadranskih brodogradilišč gg. generalni direktor Jaques Roux in podpredsednik ing. Mihovil Kargotić, v imenu komandanta kr. mornarice pa g. kapetan fregate Metod C. Pirc. Še istega dne dopoldne je g. predsednik dr. Adlešič opravil obiske pri najvišjih predstavnikih Splita, tako pri banu primorske banovine g. dr. Jos. Jablanoviću, pri škofu dr. Kvir. Bonefačiću, pri predsedniku mestne občine dr. Mirku Buiću (sedaj ministru za telesno vzgojo), pri predstavnikih Jadr. brodogradilišč gg. Rouxu in ing. Kargotiću. Na admiralski jahti je posetil v družbi gospe soproge kraljevega odposlanca, načelnika generalnega štaba g. armadnega generala Milutina Nedića in njegovo gospo soprogo, kumico »Ljubljane«, ter komandanta kr. mornarice g. admirala Marijana Polića.

Na predvečer slavnostnega dne je mornariška godba pod vodstvom višjega kapelnika gosp. Maksa Ungerja izvajala na Narodnem trgu v osrčju Splita pro-

menadni koncert, ki mu je prisostvovala gosta množica domačega prebivalstva in tujcev.

Na Vidov dan točno ob 6. uri je admiralska jahta »Vila«, na katero so bili povabljeni vsi člani ljubljanske deputacije, z g. armadnim generalom Nedićem in gospo soprogo Jeleno odplula v vedrem jutru iz splitskega pristani v Kaštelanski zaliv. Tu je pričakovala kraljevega odposlanca eskadra vojne mornarice, razvrščena v dve redi, na čelu ji poveljniški brod eskadre »Zmaj« z godbo in šolska ladja »Dalmacija« z g. jenci mornariške akademije. Špalir je dalje tvorilo šest malih torpiljark, štiri minonosci, tri podmornice in dva bojna čolna. S teh edinic je na palubi postrojeno moštvo v snežnobelih uniformah izkazalo čast odposlaneu Nj. Vel. kralja. Točno ob 7. uri je »Vila« pristala ob gatuh ladjedelnice v Supavelski uvali. Tu so pričakovali kraljevega odposlanca predstavniki vojaških in civilnih oblasti, med njimi g. admiral Polić in funkcionarji Jadranskih brodogradilišč. V njih spremstvu je g. armadni general Nedić obšel častno četo, na kar je vsa odlična družba zavzela mesta na vzvišeni tribuni, okrašeni z zastavami in zelenjem, postavljeni tik pred pramcem »Ljubljane«, ki je še počivala na poševnem ogradju, podprta ob obeh bokih z močnimi lesenimi oporniki. V ospredje tribune sta poleg kraljevega odposlanca stopila kumica gospa Jelena generala Nedića in kum g. predsednik dr. Adlešič.

Ob četrtnem osem se je pričel slavnostni obred. Na povelje »Mirno!« je godba zaigrala uvodni komad in »molitev«, na kar je vojni svečenik g. prota Sergije Urukalo, stoječ ob desnem boku prameca, zaprosil gospo kumico: »Molim gospođu kumu, da mi izvoli saopštiti, kojim imenom treba po najvišjem naređenju krstiti ovaj brod.« In gospa kumica mu je odgovorila s sonornim glasom: »Po najvišjem naređenju Nj. Vel. kralja da se zove Ljubljana!« Nato so se odgrnili zastori, ki so krili ime ladje in v jutranjem soncu so zablestele na obeh bokih svetle črke LJUBLJANA. Obenem so mornarji na ladji razpeli veliko

¹ Namesto sh. izraza »porinuće« (nem. Stapellauf) rabim izraz splovitev ali zdrk, ki bolje označuje dejstvo, da ladja s svojega podstavka sama zdrkne, ne da bi jo v morje porinili. — W.